

חקלאות טריטוריאלית

מתניה ז"ק

סטודיו LandBasics פרויקט גמר | המסלול לאדריכלות נוף, הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים, הטכניון צוות פרויקט הגמר: מתניה ז"ק, נעמי אנג'ל, ברברה אהרונסון | ע.הוראה: דניאל יהודה קורס תמך: ד"ר תמר ברגר, מתניה ז"ק

▲ שולחנות עבודה במסגרת סדנת חקלאות טריטוריאלית. שיתוף פעולה בין סטודיו LandBasics מהטכניון וסטודיו laba מה-EPFL שווייץ

היה דרך מיפוי המרחב הפיזי - ברמת האזור. כל אזור שנבחר מנכיח היבטים ומאפיינים בדגש שונה בהקשר של התהוות המרחב החקלאי ואופן תפקודו כיום. אזורים שנבחרו לדוגמה: בקעת בית נטופה, עוטף עזה, עמק חפר, המרחב הבדואי בצפון הנגב, ועוד.

נוצר קשר הדוק בין חקלאות ויישוב הארץ. נוצרו טיפולוגיות התיישבות חקלאית מקומיות: המושבה, הקיבוץ והמושב. ההתיישבות האגררית קיבלה משנה תוקף גם לאחר הקמת המדינה - למשל בתוכנית המתאר הארצית "תכנון פיסי בישראל" (אריה שרון, 1951) ובקמפיין "מן העיר אל הכפר" אותו יזם דוד בן-גוריון והמשיכה ההסתדרות. ההתיישבות החקלאית סומנה כפתרון ליישוב הספר ואזורי הגבול, כמענה לעלייה ההמונית ולשם יצירת תעסוקה וכמובן גם ייצור מזון.

בשנות ה-80 וה-90 חוותה ההתיישבות העובדת משבר כלכלי ואידאולוגי - שתוצאותיו ניכרים עד היום. בנוסף, עם גידול האוכלוסין והתפרסות המרחב האורבני והתשתיות, נוצרו ממשקים חדשים בין טיפולוגיות התיישבות שונות ובין לבין המרחב הפתוח. התפקוד במרחב מתהווה בצורה חדשה המחייבת התבוננות וחקירה של 'האזור' על פני היישוב הבודד, האורבני או החקלאי.

בחדש דצמבר התקיים יום עיון וסדנת עבודה משותפת בפקולטה לארכיטקטורה בטכניון*. במהלך האירוע התארחו סטודנטים וסגל המרצים מה-EPFL בטכניון. יום העיון נועד לייצר דיון על תפקידיה ומקומה של החקלאות במרחב הישראלי. באירוע השתתפו דמויות מפתח בתחומי מדיניות, תכנון, הערכה כלכלית של שטחים פתוחים וניהול קרקעות חקלאיות בישראל. במהלך סדנת העבודה קיימנו שולחנות עגולים בין סטודנטים משני המוסדות, ונוצר תהליך של שיתוף בידע הנצבר עד כה במסגרת הסמסטר הראשון. בסיום הסדנה התקיימו הגשות בפני פנל המרצים מהארץ ומחו"ל, ובשיתוף אורחים.

חקלאות טריטוריאלית - עבודת הסטודיו

העבודה החלה בשני מימדים משלימים: פעם אחת דרך העלאת סוגיות הקשורות למרחב החקלאי, לדוגמה: התפרסות הבינוי על שטחי חקלאות, מסדרונות אקולוגיים דרך המרחב החקלאי, תנאי המחיה של העובדים הזרים בחקלאות, או למשל תופעת החלקות הנתושות במושבים. מימד החקירה השני שהציב הסטודיו

מאז הקמתו בשנת 2014 עסק סטודיו LandBasics בחקירה ובמתן פתרונות מרחביים-עיצוביים לסוגיות יסוד במרחב הנופי הישראלי. מגוון הנושאים בהם עסקו פרויקטי הגמר היה רחב, אך ברקע הופיעו שוב ושוב השטחים החקלאיים וההתיישבות הכפרית כשטחים העוברים שינוי גדול על בסיס תוכניות המקודמות ומבוצעות כיום. לעתים דרך תוכניות פיתוח של המרחב הכפרי עצמו - ההרחבות למיניהן, ובמקרים רבים על דרך השליה - למשל במסגרת תוכניות בינוי למגורים בשולי הערים על שטחים חקלאיים, פריסת תשתיות לאומיות, ועוד. לכן, בחרנו בשנה האקדמית הנוכחית לעבוד תחת נושא-העל 'חקלאות טריטוריאלית' מתוך הבנת הדומיננטיות של החקלאות על עיצוב המרחב. בעוד כ-85% אחוזים משטחי המדינה מוגדרים כ"מרחב כפרי", למעשה בשטח אנו עדים לתהליכים של פרגמנטציה ופרוור של המרחב החקלאי, ולממשקים נרחבים יותר בינו ובין המרחב האורבני, התשתיות והשטחים הפתוחים הטבעיים. הללו שזורים זה בזה ומתפקדים כמרחבים מורכבים, אזוריים, לא פעם ללא הדיכטומיה המובנית בהגדרות התכנוניות "מרחב כפרי" ו-"מרחב עירוני".

חקלאות טריטוריאלית - רקע

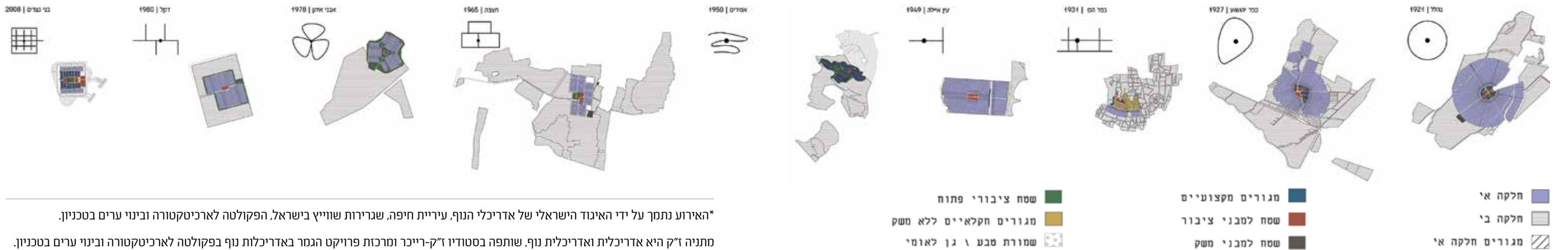
עם התערורות גלי העליות לארץ ישראל החל מסוף המאה ה-19, ובהכוננת המוסדות הציוניים,

במסגרת פרויקט הגמר אנו מרחיבים את המבט, ומתבוננים בחקלאות בהקשריה ההיסטוריים-אידאולוגיים, הפוליטיים, החברתיים-כלכליים, והסביבתיים. אנו שואפים להגדיר את הערכים החיצוניים של החקלאות על מנת לשלבם בשיקולי התכנון והעיצוב. הסטודיו שם דגש על התבוננות וקריאה חדשה של המרחב והאופן בו הוא מתהווה בפועל כנקודת מוצא להבנת התופעות המרחביות, האתגרים וההזדמנויות, ולקראת הצעת חזון עיצובי לעתיד המרחב החקלאי.

▲ התפרסות הבינוי לעבר השטחים החקלאיים בבקעת בית נטופה. (לארא חדד, אנוור מאהלי, איה זריעני)

▼ טיפולוגיות של המושב (עיבוד: רחלי נצר)

*האירוע נתמך על ידי האיגוד הישראלי של אדריכלי הנוף, עיריית חיפה, שגרירות שווייץ בישראל, הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים בטכניון.

מתניה ז"ק היא אדריכלית ואדריכלית נוף. שותפה בסטודיו ז"ק-רייכר ומרכזת פרויקט הגמר באדריכלות נוף בפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים בטכניון.